

УДК 311:336:71

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ РЕАЛІЯХ

Мусієнко О.М., Шамрай О.Ю.

Харківський навчально-науковий інститут
Університету банківської справи

В даній статті досліджено ліквідність банківської системи в цілому та на прикладі банку АТ «ОТП Банк». При цьому зауважимо, що АТ «ОТП Банк», по сукупним показникам, входить до десятки найнадійніших банків України. Дослідження ліквідності було здійснено на основі виконання обраним банком економічних нормативів, які встановлює НБУ. Також було здійснено порівняння отриманих значень із відповідними показниками по банківській системі України в цілому.

Ключові слова: нормативи ліквідності НБУ, ризики ліквідності, комерційний банк, механізм ліквідності, банківська система.

Постановка проблеми. Для комерційних банків України, питання ефективного управління ліквідністю, є на сьогодні одним з найбільш актуальних. Такі фактори, як відсутність достатньої кількості платоспроможних позичальників, альтернативних напрямів інвестування коштів окрім кредитів, падіння рівня довіри населення до банківської системи, ставлять перед українськими банками надзвичайно складні завдання. У цій ситуації, питання управління ліквідністю, є життєво важливим для ефективної діяльності банківської системи в цілому, і

конкретного банку окремо. При цьому не слід забувати те, що втрата банком своєї ліквідності може стати причиною втрати коштів або навіть банкрутства значної кількості його клієнтів. Це робить банківську ліквідність проблемою не лише економічного, але й суспільного значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогоднішній день в більшості наукової літератури можна зустріти праці, які присвячено дослідженню банківської ліквідності. В Україні проблему ліквідності вивчали такі науковці, як Б. Адамик, І. Івасів, А. Мороз, М. Пуховкіна,

М. Савлук, Л. Примостка, А. Мороз, Г. Карчева, О. Дзюблюк, Г. Загорій, І. Волошин, М. Савлук, Т. Іванова, О. Мицак, І. Нужна, Д. Олійник, О. Лаврушин та інші. В їх працях висвітлені різноманітні підходи до управління ліквідністю комерційних банків, різнобоко аналізуються показники ліквідності, вивчаються підходи та механізми до управління банківською ліквідністю. Слід зауважити, що для багатьох українських банків проблема ліквідності є актуальною, тому постає необхідність розробки комплексного підходу до управління та прогнозування банківської ліквідності в сучасних умовах економіки України.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Вище згадані вчені провели велику роботу щодо теоретичного та практичного дослідження стану ліквідності банківських установ. Однак досліджуючи стан ліквідності банківської системи України можна сказати про те, що проблема забезпечення достатньої ліквідності комерційного банку не вирішена. Для підвищення ефективності управління ліквідністю та подолання існуючих недоліків в банківській системі України необхідні комплексний підхід і зусилля багатьох суб'єктів, зокрема НБУ, який буде впроваджувати більш ефективні методи впливу та контролю, уряду та безпосередньо самих банків.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є оцінка та дослідження ризику ліквідності банку АТ «ОТП Банк» та порівняння отриманих значень із відповідними показниками по банківській системі України в цілому.

Виклад основного матеріалу. Управління ліквідністю банківської системи являється важливим системноутворюючим питанням з точки зору забезпечення стабільності банків, особливо в сучасних умовах.

Як уже було сказано, дослідженням ліквідності займається багато науковців тому існує декілька трактувань поняття ліквідності, при цьому НБУ дає наступне визначення: ліквідність банку – це його спроможність забезпечувати своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань, завдяки збалансованості між строками та сумами погашення розміщених активів і строками та сумами виконання зобов'язань, а також строками та сумами інших джерел і напрямів використання коштів. З метою підтримання ліквідності банк повинен мати певний резерв коштів для виконання непередбачених зобов'язань, які можуть бути обумовлені як змінами стану грошового ринку, так і фінансовим станом клієнтів або банків-партнерів [4].

Ліквідність банківської системи – це спроможність банківської системи забезпечити своєчасне виконання всіх зобов'язань перед вкладниками, кредиторами та акціонерами банківських установ, можливість залучати в необхідному обсязі вільні кошти юридичних і фізичних осіб, надавати кредити та інвестувати у розвиток економіки країни [2].

Іншими словами, ліквідність комерційного банку базується на постійній підтримці об'єктивно необхідного співвідношення між трьома її складовими:

- власним капіталом банку;
- залученими коштами;

– розміщеними коштами шляхом оперативного управління їх структурними елементами.

Ліквідність банку постійно змінюється під впливом попиту і пропозиції на грошові ресурси. Тому якщо банк постійно і безперервно буде виконувати свої зобов'язання, проводити активні операції та забезпечувати поповнення ліквідних коштів у будь-який момент часу через запозичення коштів на ринку за середньою ставкою, або реалізацію своїх активів без суттєвої втрати їх вартості, банк можна вважати таким, який ефективно керує своєю ліквідністю.

Ліквідність банківської установи знаходиться в обернено пропорційному зв'язку із його дохідністю. Чим більше активів банк тримає в ліквідній формі, тим менша їх частина залишається для отримання доходів, і навпаки. Тобто керівництво будь-якого банку постійно вирішує дилему «ліквідність – дохідність» [1].

Ризик ліквідності – це ризик того, що банк не зможе виконати свої зобов'язання за виплатами при настанні строку їх погашення у звичайних або непередбачених умовах. Ризик ліквідності включає неможливість управляти незапланованим скороченням або змінами в джерелах фінансування. Ризик ліквідності також виникає внаслідок нездатності розпізнати або врахувати зміни кон'юнктури ринку, які впливають на здатність швидко реалізувати активи з мінімальною втратою їх вартості.

Управління ліквідністю спрямоване на досягнення достатнього рівня ліквідних активів та підтримку диверсифікованої ресурсної бази, а також на дотримання банківського законодавства та нормативно-правових актів щодо управління ризиком ліквідності [6].

Для забезпечення ефективності управління ліквідністю, АТ «ОТП Банк» керує як активами, так і пасивами. Основні джерела фінансування включають наступне:

– для фінансування в гривні: небанківські (клієнтські) депозити, а також депозити кредитного ринку та надходження від облігацій у національній валюті, фокусування на розбудові бази небанківських депозитів з приділенням особливої уваги роздрібним депозитам;

– для фінансування в іноземній валюті: середньо- та довгострокові банківські кредити (включаючи позики міжнародних фінансових організацій), а також небанківські депозити.

Для контролю за ризиком ліквідності, комерційний банк, на регулярній основі, має здійснювати моніторинг позицій щодо ліквідності.

Основним методом аналізу є аналіз строкової структури активів та пасивів банку. На щоденній основі формуються звіти, що включають дані про строки погашення всіх балансових активів та пасивів. Зазвичай аналіз продуктів за строками кінцевого погашення не в повній мірі відображає реальний рух грошових коштів, тому банк досліджує динаміку таких продуктів. За результатами аналізу такої динаміки розробляється сценарії ситуацій з ліквідністю. Також розробляються спеціальні стрес-тестування ліквідності, зокрема, визначаються сценарії фінансової кризи та сценарії репутаційної кризи банку.

В АТ «ОТП Банк» встановлюються ліміти на максимальні розриви між активами та пасивами

для різних часових проміжків, та контролюються на регулярній основі. Банк також вивчає додаткові джерела зниження розривів ліквідності (наприклад, облігації внутрішньої державної позики України та депозитні сертифікати, емітовані НБУ).

Оцінку ризику ліквідності обраного банку проведемо на основі розрахунку нормативів ліквідності, що встановлені на державному рівні [5].

Використовуючи методику розрахунків економічних нормативів Національного банку України щодо оцінки ліквідності установи комерційного банку [4] проведено аналіз щодо виконання АТ «ОТП Банк» трьох основних нормативів, а саме нормативу миттєвої ліквідності (Н4), нормативу поточної ліквідності (Н5) та нормативу короткострокової ліквідності (Н6). Отримані під час дослідження результати показано у табл. 1, 2 та 3.

Таблиця 1

Динаміка нормативу миттєвої ліквідності АТ «ОТП Банк» за 01.01.2011–01.01.2015 роки

Період	Значення нормативу, %	Відхилення п.п.	
		Абсолютне	Від рекомендованого значення (не менше 20%)
01.01.2011	48,22	-	28,22
01.01.2012	43,41	-4,81	23,41
01.01.2013	62,77	19,36	42,77
01.01.2014	30,40	-32,37	10,4
01.01.2015	31,5	1,1	11,5

Джерело: розроблено автором за даними [3]

З даної таблиці видно, що на протязі аналізованого періоду значення показника має тенденцію до зменшення, що являється негативним явищем для банку, так у 2012 році високоліквідні активи банку у порівнянні з 2011 р. значно збільшилися [5], що призвело в результаті до збільшення миттєвої ліквідності на 19,36 п.п, але в 2013 році відбулося зменшення високоліквідних активів і станом на 01.01.2014 рік норматив становив 30,40%, що на 32,37 п.п менше ніж у попередньому році. Дане зменшення свідчить про те, що банку необхідно збільшити розмір своїх високоліквідних активів, що дасть можливість банку виконувати свої грошові зобов'язання в подальшому.

Для порівняння значення даного нормативу по базовому банку та по банківській системі в цілому побудуємо їх тенденцію графічно (рис. 1).

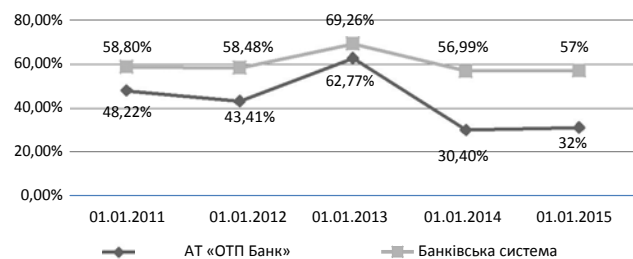


Рис. 1. Порівняння динаміки величини нормативу миттєвої ліквідності по АТ «ОТП Банк» та по банківській системі в цілому, відсотки

Джерело: Розроблено автором за даними [3, 5]

За даними рисунка можна зробити наступний висновок: на протязі всього аналізованого

періоду величина нормативу миттєвої ліквідності АТ «ОТП Банк» перевищувала рекомендоване значення НБУ. Однак на протязі двох перших років аналізованого періоду величина нормативу банку була нижчою за відповідні значення по банківській системі в середньому на 10-15 п.п, при цьому станом на 01.01.2013 норматив миттєвої ліквідності АТ «ОТП Банк» збільшився до 62,77%, що сприяло зменшенню розриву між даними двома значеннями до 6,49 п.п.

Але в подальшому аналізі видно, що норматив миттєвої ліквідності банку та банківської системи має тенденцію до зменшення, що свідчить про зниження мінімально необхідного обсягу високоліквідних активів для забезпечення виконання поточних зобов'язань банківської установи протягом одного операційного дня.

Аналогічно проведемо аналіз зміни значень нормативу поточної ліквідності даного банку. Результати відображемо у табл. 2.

Таблиця 2

Динаміка нормативу поточної ліквідності АТ «ОТП Банк» за 01.01.2011–01.01.2015 роки

Період	Значення нормативу, %	Відхилення п.п.	
		Абсолютне	Від рекомендованого значення (не менше 40%)
01.01.2011	77,25	-	37,25
01.01.2012	45,31	-31,94	5,31
01.01.2013	79,96	34,65	39,96
01.01.2014	73,79	-6,17	33,79
01.01.2015	68,92	-4,87	28,92

Джерело: розроблено автором за даними [3]

Другим показником є норматив поточної ліквідності (Н5). Його значення для банківської установи на початок 2011 року становило дещо більше 77%. За результатами цього року величина показника зменшилася до 45,31%, а отже, приблизно на 35 п.п. у порівнянні із попереднім періодом. Проте, результати діяльності АТ «ОТП Банк» в 2012 році сприяли тому, що значення нормативу поточної ліквідності збільшилося на 35 п.п і на 01.01.2013 р. склало 80%. Однак в подальшому році ми знову бачимо зменшення даного показника уже на 6,17 п.п і станом на 01.01.2014 р. норматив поточної ліквідності банку склав 73,79, а станом на 01.01.2015 р. він зменшився до 68,92%. Варто зазначити, що даній банківській установі необхідно звернути увагу на тенденції зміни даного нормативу та виявити можливі шляхи підвищення його значення.

Для порівняння значення нормативу Н5 банку та по банківській системі в цілому побудуємо їх тенденцію графічно (рис. 2).

Як свідчать дані рис. 2, на початок 2011 року для комерційного банку і банківської системи значення нормативу практично було врівноважене. Але на початок 2012 року норматив поточної ліквідності в банку зменшився на 31,94 п.п. і таким чином розрив даного нормативу між банком та банківською системою склав 25,22 п.п. В подальшому ми знову бачимо динаміку до збільшення, і станом на 01.01.2013 р. норматив становить 79,96%. Однак на 01.01.2015 р. значення нормативу знову зменшилося на 4,79 п.п,

і розрив між банком та банківською системою склав 11% п.п.

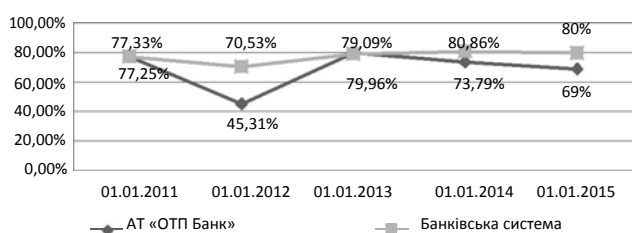


Рис. 2. Порівняння динаміки величини нормативу поточної ліквідності по АТ «ОТП Банк» та по банківській системі в цілому, відсотки

Джерело: Розроблено автором за даними [3, 5]

Таким чином, це є підтвердженням необхідності виконання раніше наданої рекомендації, а саме підвищення значення даного нормативу хоча б до середньобанківського.

Останнім із трьох визначених Національним банком нормативів ліквідності є норматив короткострокової ліквідності. Результати дослідження виконання даного показника упродовж останніх трьох років для АТ «ОТП Банк» покажемо у табл. 3.

Таблиця 3

Динаміка нормативу короткострокової ліквідності АТ «ОТП Банк» за 01.01.2011–01.01.2015 роки

Період	Значення нормативу, %	Відхилення п.п.	
		Абсолютне	Від рекомендованого значення (не менше 60%)
01.01.2011	77,29	-	17,29
01.01.2012	73,8	-3,49	13,8
01.01.2013	80,85	7,05	20,85
01.01.2014	83,11	2,26	23,11
01.01.2015	80,00	-3,11	20

Джерело: розроблено автором за даними [3]

Значення нормативу короткострокової ліквідності, на протязі аналізованого періоду мало тенденцію до зростання: максимальне значення даного показника спостерігалось на початку 2014 року і становило 83,11%, що є наслідком зростання ліквідних активів (готівкових коштів, банківських металів та ін.) банку, а також свідчить про те що у банку є надлишкова ліквідність, яка негативно впливає на стан банку тому що банк за таких умов не може ефективно розміщувати свої ресурси, а змушений накопичувати їх. Наведені результати свідчать про виконання АТ «ОТП Банк» вимог НБУ щодо дотримання нормативного значення. Проте, необхідно відмітити й те, що даний показник перевищував нормативне значення (не менше 60%) на 13,85–23,11 п.п. упродовж зазначеного періоду. Таким чином, АТ «ОТП Банк» має можливість виконувати прийняті

короткострокові зобов'язання за рахунок власних ліквідних активів без певних обтяжень.

Для порівняння значення нормативу короткострокової ліквідності по АТ «ОТП Банк» та по банківській системі в цілому побудуємо їх тенденцію графічно (рис. 3).

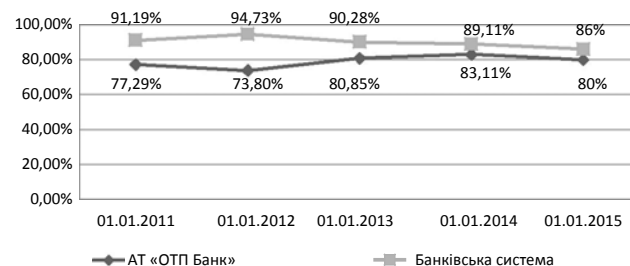


Рис. 3. Порівняння динаміки величини нормативу короткострокової ліквідності по АТ «ОТП Банк» та по банківській системі України в цілому, відсотки

Джерело: Розроблено автором за даними [3, 5]

Відповідно показників рисунка найбільший розрив коефіцієнта короткострокової ліквідності між банком та банківською системою спостерігався на початок 2012 року і склав 20,93 п.п. За останні роки аналізованого періоду їх розрив знаходиться у межах 6–13 п.п.

Висновки і пропозиції. Результати аналізу показників ліквідності показали, що у банку є деякий запас ліквідності по нормативам. Однак, необхідно приділяти увагу процесу управління ліквідністю від якої залежить своєчасність і повнота виконання своїх функцій.

Таким чином, АТ «ОТП Банк» упродовж 2010–2014 років виконував усі вимоги Національного банку України щодо значень трьох обов'язкових нормативів ліквідності. Порівнюючи отримані результати із відповідними показниками по банківській системі України, значення усіх нормативів базового банку були нижчими. У зв'язку з цим, можемо рекомендувати АТ «ОТП Банк» звернути увагу на показники його ліквідності, співставляючи їх із середньобанківськими.

Ліквідність банку слід розглядати як здатність банку виконувати свої зобов'язання не тільки своєчасно, але й без суттєвих втрат. Ліквідність банку пов'язана з наявністю надійної капітальної бази; високою якістю активів і депозитів, їх збалансованістю за строками; помірною залежністю від зовнішніх джерел; позитивним іміджем банку; високим рівнем менеджменту тощо, тому щоденна робота з підтримки достатнього рівня ліквідності є неодмінною умовою самозбереження і виживання банку та забезпечує стійкість його функціонування. З огляду на це керівництво банку повинно не тільки вимірювати на постійній основі власну ліквідну позицію, а й здійснювати прогнозування потреби у фінансуванні за різних сценаріїв, включаючи несприятливі умови.

Список літератури:

1. Прасолова С. Удосконалення управління ризиком ліквідності банків як складова формування концепції їхньої фінансової безпеки / С. Прасолова, О. Чернявська. – С. 58–64 // Вісник Національного Банку України. – 2014. – № 4.

2. Глосарій банківської термінології: Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
3. Значення економічних нормативів по системі банків України: Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
4. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні: постанова Правління Національного банку України від 28.08.2001 р. № 368 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
5. Річна фінансова звітність АТ «ОТП Банк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.otpbank.com.ua/>
6. Папаїка О. О. Банківська і ринкова ліквідність як індикатори фінансової стабільності в країні, с. 380-388 // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 6.
7. Коцюба І. І. Управління ліквідністю – основа інтеграції стратегічного управління фінансовою діяльністю у банку, с. 81-85 // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 6.
8. Козьмук Н. І. Забезпечення ліквідності банківської системи України в сучасних умовах: монографія / Н. І. Козьмук, А. Я. Кузнецова, А. В. Лазня. – Київ: УБС НБУ, 2014. – 230 с.

Мусяненко Е.Н., Шамрай А.Ю.

Харьковский учебно-научный институт
Университета банковского дела

КЛЮЧЕВЫЕ АСПЕКТЫ УПРАВЛЕНИЯ ЛИКВИДНОСТЬЮ КОММЕРЧЕСКОГО БАНКА В СОВРЕМЕННЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ РЕАЛИЯХ

Аннотация

В данной статье исследовано ликвидность банковской системы в целом и на примере банка АО «ОТП Банк». При этом заметим, что АО «ОТП Банк» по общим показателям, входит в десятку самых надежных банков Украины. Исследование ликвидности было осуществлено на основе выполнения избранным банком экономических нормативов, которые устанавливает НБУ. Также было проведено сравнение полученных значений с соответствующими показателями по банковской системе Украины в целом.

Ключевые слова: нормативы ликвидности НБУ, риски ликвидности, коммерческий банк, механизм ликвидности, банковская система.

Musienko O.M., Shamray O.Y.

Educational and Scientific Institute of Kharkiv
University of Banking

KEY ASPECTS OF LIQUIDITY OF COMMERCIAL BANKS IN THE CURRENT ECONOMIC REALITIES

Summary

This article studies the liquidity of the banking system in General and the example of the Bank JSC «OTP Bank». In this case note that JSC «OTP Bank» in the overall figures, one of the ten most reliable banks in Ukraine. The study of liquidity was carried out on the basis of the chosen Bank economic standards, set by NBU. It was also compared the obtained values with the respective figures for the banking system of Ukraine in General.

Keywords: liquidity norms of NBU, liquidity risks, commercial Bank, liquidity management, banking system.